

НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ ФИЛОЗОФСКОГ ФАКУЛТЕТА У БЕОГРАДУ

РЕФЕРАТ О ЗАВРШЕНОЈ ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

1. Основни подаци о кандидату и дисертацији:

Ана Петковић рођена је 1973. године у Москви. Основну школу и Филолошку гимназију завршила је у Београду. Дипломирала је 1999. године на Одељењу за класичне науке на Филозофском факултету у Београду и на истом одељењу уписала се на постдипломске студије, књижевноисторијски смер. У децембру 2005. године одбранила је магистарску тезу под насловом *Проблеми епске поетике у Лукановом Грађанском рату*. На Филозофском факултету у Београду ради од септембра 2000. године као асистент-приправник за предмет Преглед античке књижевности, а од фебруара 2006. године као асистент за ужу научну област Класичне науке.

Мр Ана Петковић је до сада објавила следеће радове:

Пропаст и нови почетак или почетак пропасти: ретроспективно приповедање код Вергилија и Лукана, Lucida intervalla, Београд 2002. (ISSN 1450-6645)

Miles gloriosus и Сима Матавуљ у тумачењу Драгише Живковића, Зборник Матице српске за класичне студије 3, Нови Сад 2003. (YU ISSN 1450-6998)

Путовање као мотив римске епике: Вергилије и Лукан, Пут и путовање у уметности и култури, Филолошки факултет, Београд 2003, стр. 145-55. (ISBN 86-80267-59-7)

Пчеле и цвеће: епско поређење као загонетка, Зборник Филозофског факултета АХХ, Sobria ebrietas. У спомен на Мирона Флашара, Београд, 2006, стр. 205-14. (ISSN 0352-5546)

Даниил Хармс и литература античности, Хармс-авангард материалы международной научной конференции «Даниил Хармс авангард в действии и отмирании. К 100-летию со дня рождения поэта». Белград 2006, стр.393-98.

(ISBN 86-86419-00-3)

Античка идила у српској поезији: Војислав Илић и Владислав Петковић Дис, Међународни научни симпозијум *Антика и савремени свет*, Сремски Карловци –Сремска Митровица 3.- 4. новембар 2006. Штампано у *Антика и савремени свет. Зборник радова*, Београд 2007, стр.239-53. (ISBN 978-86-910129-0-8)

Античко наслеђе у поезији Ивана В. Лалића, реферат на конференцији *Постсимболистичка поетика Ивана В. Лалића*, Институт за књижевност и уметност, Београд, 25. и 26. април 2007. Зборник, *Постсимболистичка поетика Ивана В. Лалића*, Институт за књижевност и уметност и Учитељски факултет, Београд, 2007, стр.215-30. (ISBN 978-86-7095-134-1)

Двобој за Рим у »Грађанском рату« Марка Анеја Лукана, Зборник Матице српске за класичне студије 9, Нови Сад 2007, стр. 187-199. (YU ISSN 1450-6998)

Эпический furor и осмысление понятий civis и hostis в «Гражданской войне» Марка Аннея Лукана, реферат на конференцији *Индоевропейское языкознание и классическая филология – Чтения посвященные памяти И.М. Тронского XI*, Институт лингвистических исследований, Санкт-Петербург, 18-20. јуна 2007. Текст реферата штампан у зборнику *Индоевропейское языкознание и классическая филология XI. Матералы чтений посвященных памяти Иосифа Моисеевича Тронского.18-20 июня 2007 г*, Санкт - Петербург, 2007, стр.233-39.(ISBN 978-594047-219-3)

Окамењена антика у поезији Јована Дучића: Оде неизрециној лепоти, реферат на конференцији *Поезија и поетика Јована Дучића*, Требиње 2008. Зборник, *Поезија и поетика Јована Дучића*, Институт за књижевност и уметност и Учитељски факултет, Београд, 2009, стр. 433-56. (ISBN 978-86-7095-134-1)

2. Предмет и циљ дисертације

Докторска дисертација *Поетика Пиндарових епиникија* представља истраживање из области поетике жанрова античке књижевности. Епиникија је према данас прихваћеној дефиницији похвална песма, састављена у част победника на панхеленским играма. Ова песма се пре свега посматра као лирска врста која се за разлику од епске поезије усредсређивала на актуелни друштвени догађај – на атлетску победу и на похвалу самог победника. Сматра се да је настанак и процват овог жанра у Грчкој у 5. веку пре нове ере, повезан пре свега са именима песника Пиндара и Бакхилида, био диктиран потребама

грчког друштва у једном историјском раздобљу. Прихваћено је мишљење да је епиникија формално настала по угледу на химну, али се истиче да је њен даљи структурални и тематски развој условљен функцијом похвалне песме, састављане по наруџбини и извођене јавно на свечаностима поводом нове победе на месту надметања или на свечаностима у полису из кога потиче победник, после његовог повратка у град.

У овој докторској дисертацији примењује се структурална, историјско-компаративна и семиотичка анализа Пиндарових епиникија. Пиндаров поетски текст се посматра у контексту грчке песничке традиције и књижевних конвенција различитих жанрова грчке поезије и различитих врста некњижевних текстова. Полазећи од структуре епиникије, облика и семантике елемената поетског текста, песничких формула и конвенција преузетих из других жанрова, кандидаткиња настоји да одреди основну функцију ових елемената и њихову улогу у семантичком склопу песме. Она посебно проучава начин на који се у Пиндаровој поезији представља мит и истражује наративну структуру митског сижеа; проучава књижевне елементе као што су време, простор и морално-когнитивни систем у епиникији код Пиндара. Рад садржи анализу поетског језика, формалне лексике и стилских фигура као средстава специфичне карактеризације основних књижевних елемената у епиникијама, при чему се нарочита пажња посвећује Пиндаровој метафорици и питању полисемије његовог поетског језика. На основу истраживања форме и структуре и одређења специфичног семантичког склопа епиникије, кандидаткиња настоји да формулише функцију епиникије као једног од жанрова са битним карактеристикама сакралне поезије, који има веома важну друштвену улогу у Грчкој у 5. веку пре нове ере.

3. Основне хипотезе од којих се полазило у истраживању:

Код Пиндара се епиникија развија у песму са веома сложеним системом формалних и структуралних елемената. Истраживачи указују на различито порекло појединих делова текста епиникије код Пиндара, говорећи о удруживању разнородних врста текстова у поетском ткиву песме. Настојање овог песника да у тексту епиникије обједини формалне карактеристике и поетичке поступке већине тада познатих књижевних жанрова и различитих врста текстова и да се они у песничком тексту асимилију на свим нивоима структуре и значења књижевног дела, може указивати на чињеницу да ова врста песме представља по својој структури, композицији, садржају и језику књижевни текст чији је задатак да представи свет и човека у том свету у свим њиховим аспектима. Из тог разлога кандидаткиња испитује могућност тумачења овог песничког жанра код Пиндара као посебне врсте универзалног књижевног система кодова – основне парадигме односа међу члановима друштвене заједнице и међу члановима породице, а исто тако као књижевне парадигме кодова религиозног понашања и односа људи и богова. Иницијална хипотеза од које се у овој дикторској дисертацији полази јесте претпоставка да морално-когнитивни систем Пиндарове епиникије представља модел изграђен на основу претходне епске и лирске традиције, пре свега Хомерове, Хесиодове и Теогнидове поезије. Са друге стране, чињеница да основу Пиндаровог текста сачињавају различите врсте књижевних и

некњижевних текстова, и чињеница да се сама песма истовремено упућује различитим реципијентима, може указивати на квалитативне разлике у природи и функцији појединих делова Пиндаровог песничког текста и на вишеструку функционалност жанра епиникије као религиозног, друштвено ангажованог и похвалног књижевног текста.

4. Кратак опис садржаја дисертације:

Докторска дисертација има 233 странице и подељена је на следећа поглавља: **Увод** (7-11); **Структура епиникије** (12-17); **Увод у епиникију и химничке формуле** (18-33); **Песнички субјект епиникије** (34-45); **Поетичке технике и основе друштвеног и религиозног кодекса** (46-88); **Мит и наративни систем Пиндарове епиникије** (89-140); **Време и простор у епиникији** (141-174); **Етичко-сазнајни свет Пиндарове епиникије** (175-218) и **Библиографија** (219-233).

У поглављу под насловом **Увод** мр Ана Петковић даје преглед ранијих и савремених истраживања из области грчке хорске лирике и епиникије, а нарочито истраживања Пиндаровог песничког дела, и упућује у научну методологију коју ће примењивати у даљој анализи Пиндарових епиникија.

У поглављу **Структура епиникије** кандидаткиња се бави проблемом опште структуре епиникије код Пиндара. Иако веома сложена структура песме овог жанра она подразумева разрађени систем формалних правила и конвенција за изградњу поетског текста. У свакој појединој песми се ипак уочава и одређена слобода у повезивању и спајању структуралних делова текста у једну целину. У овом поглављу кандидаткиња анализира структуру песме, одређују семантику и функцију њених делова и указује на структуралистичку терминологију коју ће примењивати у даљем истраживању песничког текста. У овој глави она указује и на формалне карактеристике епиникије као посебног жанра античке књижевности. У Пиндаровој епиникији формира се специфичан и јединствен систем књижевних елемената преузетих из различитих књижевних родова и врста и из различитих врста некњижевних текстова.

У поглављу **Увод у епиникију и химничке формуле** кандидаткиња проучава књижевне елементе и формуле преузете из сакралних текстова као што су химна и молитва. У многим епиникијама постоје готово сви обавезни делови култне химне. Посебно обраћа пажњу на *δέξαι* формулу, која означава молбу божанству да прими песму као дар победника и на *εὐχομαι / λίσσομαι* формулу, која означава почетак изрицања молитве упућене божанству. Она закључује да се без обзира на облик увода у епиникију, било да је упитању инвокација и формална молитва или инвокација скривена у облику иницијалне метафоре или поређења, песнички субјект у песми пре свега обраћа боговима у име победника, његове породице и полиса. Отуда с разлогом истиче да су готово све

Пиндарове епиникије по форми уводног, а веома често и закључног дела песме, формиране као једна посебна врста сакралног књижевног текста.

У поглављу **Песнички субјект епиникије** кандидаткиња проучава проблем природе и улоге лирског субјекта код Пиндара. Песнички субјект у епиникији систематично одређује своју поетску технику у самом тексту и то превасходно у такозваним *прелазним деловима песме*. У савременој класичној филологији овај део епиникије основни је извор за изучавање Пиндарове формулаичне поетике, а посматра се и као један од најбољих примера за експлицитну поетику у архајској лирици и у лирици класичног доба. У овом делу песме одређују се и основне жанровске карактеристике епиникије: поетика кратког песничког текста, карактеристична тематска селекција мотива у ненаративним деловима песме, специфично представљање митских прича у наративним деловима песме и стилске карактеристике текста типа *αἶνος / ἔπαινος*. На тај начин у прелазним деловима песме експлицитно се одређује стил и садржај поетског текста епиникије и указује се на хијерархију у односима песничког субјекта и основних реципијената песме: победника, чланова друштвене заједнице којој победник припада и богова. Обавеза песничког субјекта епиникије формулисана је као правилно и истинито представљање мита и актуелних догађаја. Веома специфична техника селекције догађаја и чињеница код Пиндара повезана је са концепцијом песника као пророка - посредника између богова и људи и са концепцијом поетског текста као рекреације божанског деловања.

У поглављу **Поетичке технике и основе друштвеног и религиозног кодекса** кандидаткиња проучава основне стилске и садржајне карактеристике епиникије, у прелазним деловима песме формулисане као правило о краткоћи (*βραχυλογία*), о мери (*μέτρον, καίρος*), о тематској разноврсности (*ποικιλία*) и о прикладности песничког текста (*εὐλογία*), и то у облику формула прекида, *χρέος* формуле, метафоре песника као атлете и метафоре песника као пчеле. У овом поглављу она указује и на чињеницу да је поетика прикладног и конструктивног песничког текста повезана са друштвеном улогом песника епиникије, чија је обавеза да преузимајући улогу победниковог пријатеља (*φίλος*) и госта (*ξείνος*), сачува основне вредности социјалног поретка и религиозног кодекса друштвене заједнице којој победник припада.

У поглављу **Мит и наративни систем Пиндарове епиникије** кандидаткиња нарочиту пажњу посвећује начину на који у Пиндаровој поезији функционише мит и његови битни елементи – мотивеме. У сложеној структури Пиндарове епиникије митски део песме обично се посматра као *exemplum*, као део епиникије унеколико подређен похвали победника, а његов садржај, структурални делови и значење, проучавају се превасходно у поређењу са похвалним делом песме, при чему се основна паралела тражи у односу типа *митски херој – победник*. Овај део песме је код Пиндара веома важан због тога што су митске приче у његовим епиникијама у великој мери типизирани и зато што се при њиховој наративи издваја, изостављањем или детаљнијом наративом, неколико типова догађаја. У митском делу епиникије детаљно се описују догађаји као што су бракови богова и смртника, рођења хероја или култивисање локуса, пророчанства, иницијација,

херојски подвизи и стицање изванредних вештина уз помоћ богова. Неке митске приче се представљају у веома сведеном облику или се прекидају, а једна се формира као основна митска песма са чврсто изграђеном композицијом. Зато можемо говорити о аристотеловском „склопу догађаја“ у Пиндаровој оди. У песничком тексту епиникије основна митска песма се маркира специфичним садржајем и наративном структуром, а веома често и посебном лексиком.

У поглављу **Време и простор у епиникији** кандидаткиња посебно проучава књижевне елементе као што су митопоетско време и митопоетски простор. Ово поглавље започиње анализом употребе такозваних занатских метафора код Пиндара, а посебно архитектонске метафоре. Архитектонска метафора је према мишљењу већине истраживача једна од основних метафора код Пиндара, будући да она има способност да изрази суштину Пиндарове поезије. Може се тврдити да се већина Пиндарових архитектонских метафора односи на сакрални простор и на издвојени и култивисани простор и његове делове. Код Пиндара се метафора сакралног простора формира и због специфичног значења и употребе у епиникији појмова као што су *θάλαμος* или *θησαυρός* чак и онда када сама основа за метафору не представља сакралну грађевину. Пиндар примењује поступке изграђивања и издвајања и на песнички текст. Основна песма готово увек представља и идејно средиште, које садржи основни морални кодекс или основну архетипску слику у оди. Схватање времена код Пиндра типична је митопоетска концепција дихотомног времена, у својој основи подељеног на период живота и период смрти. На исти начин се и простор у Пиндаровим епиникијама дели по хоризонтали и по вертикали на митопоетски *познати* и *непознати свет*. Оваква подела времена и простора повезана је и са појмом повратка победника у отаџбину (*νόστος*), тренутком који теорија медијације посматра као кључни догађај у грчком полису 5. века пре нове ере и на основу чијег значаја је изграђен целокупан систем данас најутицајније социјалне теорије епиникије.

У поглављу **Етичко-сазнајни свет Пиндарове епиникије** кандидаткиња истражује семантику Пиндарове епиникије на основу закључака изведених током анализе књижевних елемената овог жанра у претходним поглављима. Она разматра питање односа људи и богова и њихове природе у епиникији, поново формулише схватање о улози песничког субјекта и о облику и друштвеној функцији жанра епиникије код Пиндара. Ова песма мора имати сасвим одређену форму која указује на одговарајући код религиозног и моралног понашања као на основни садржај песме.

5. Остварени резултати и научни допринос дисертације:

Пиндарова епиникија има облик моралног и религиозног кодекса, чији је садржај формулисан на неколико начина у различитим типовима песничког текста, укључених у уводне, митске, похвалне, прелазне и закључне делове песме. Основа овог кодекса су кључни појмови који формирају дихотомну структуру Пиндаровог етичко – сазнајног система, изграђеног према моделу митопоетског модела света. Овај систем се темељи на

моделима створеним у претходним књижевним текстовима и у том погледу он представља једну специфичну књижевну форму етичко-сазнајног система грчког културног подручја 5. века пре нове ере. Пиндарова епиникија је формално и садржајно одређена као превасходно сакрални књижевни текст, упућен божанству у виду молитве, а његов основни циљ је продужење трајања рода победника и друштвене заједнице којој он припада. Овај жанр код Пиндара има битне карактеристике индоевропског космолошког текста, у коме се у кодираној нарави о рођењима и изградњи рекреира акт стварања света.

6. Закључак

Докторска дисертација мр Ане Петковић *Поетика Пиндарових епиникија*, на основу горе наведенога, представља у свим елементима значајну новину и истраживачки заокружену целину у испитивању сложене проблематике поетског стваралаштва уопште и у његовим оквирима посебно Пиндаровог. Минуциозна анализа текстова Пиндарових епиникија указала је на потребу да се кандидаткиња осврне и на бројне књижевне жанрове чији су обрасци препознатљиви и у терминима којима су још у реторским школама у антици обележаване припремне вежбе за беседнике зване – прогимназмата. У томе правцу ова докторска дисертација биће подстицајна за даља истраживања. Стога препоручујемо Наставно-научном већу Филозофског факултета да мр Ани Петковић одобри усмену одбрану.

У Београду,
24.02.2012.

Чланови Комисије

Проф. др Војислав Јелић,
ред. проф. Филозофског факултета

Доц. др Гордан Маричић,
доцент Филозофског факултета

Доц. др Ненад Ристовић,
доцент Филозофског факултета

Доц. др Дарко Тодоровић,
доцент Филолошког факултета у Београду